

УДК 35.072.3

О. А. КОТУКОВ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ В УКРАЇНІ

Досліджено питання організації діяльності громадських об'єднань в Україні. Доведено необхідність подальшого вдосконалення засад взаємодії між органами влади та громадськими об'єднаннями, посилення ролі останніх у процесах прийняття та реалізації державноуправлінських рішень на основі аналізу чинної нормативно-правової бази.

Ключові слова: громадські організації, громадські об'єднання, громадські ради, державне замовлення, державні гранти, третій сектор.

In the article the questions of organization of activity of public associations are investigated in Ukraine. On the basis of analysis of operating normatively-legal base an author leads to the necessity of further perfection of principles of co-operation between government bodies and public associations, strengthening of role of the last in the processes of acceptance and realization of administrative decisions.

Key words: non-governmental organizations, associations, community councils, public order, public grants, third sector.

У зв'язку зі світовою фінансовою кризою, хвилі якої продовжують розноситися по різних країнах, перед науковцями постала проблема пошуку нових форм і методів державного управління, які б були здатні максимально ефективно використовувати наявні людські ресурси та потенціал для збереження економічної та соціальної стабільності та створення передумов для подальшого зростання. У зв'язку з цим останніми роками посилилася увага з боку фахівців у сфері державного управління, економістів, політологів, соціологів до можливостей самих громадян та їх об'єднань впливати на соціально-економічні процеси та створювати нові імпульси для прогресивного розвитку суспільства в цілому.

Неабияку актуальність питання становлення та розвитку громадських об'єднань мають і в Україні, адже протягом 20 років незалежності вони так і не стали вагомими суб'єктами соціально-економічних перетворень.

Методологічні питання проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні досліджувались багатьма вітчизняними вченими, зокрема Н. Борецькою, Т. Заяць, М. Козорізом, Ю. Красновим, О. Кузьмінім, О. Палій, Т. Пантелеєвою, М. Пітюлич, У. Садовою, В. Скуратівським, Л. Семів, І. Сиротою та ін.

Перспективи демократизації діяльності державного управління у своїх дослідженнях розглядали такі вітчизняні дослідники, як В. Дзюндзюк, О. Машков, Н. Мельтюхова, Н. Нижник, Г. Одінцева, І. Розпутенко, С. Серьогін, В. Цветков, Ю. Шаров та ін.

Проте й досі актуальним залишається питання вдосконалення організаційно-правових засад діяльності громадських об'єднань, визначення їх ролі та місця в системі державного управління.

Метою статті є аналіз чинної нормативної бази та визначення шляхів підвищення ефективності взаємодії органів державного управління з громадськими об'єднаннями.

З моменту ухвалення Декларації про Державний суверенітет, в Україні [17] розпочалися активні процеси поширення громадського руху, зумовлені демократизацією всіх суспільних відносин і збільшенням можливостей для впливу населення на діяльність органів влади. Між тим, законодавці, які були, насамперед, зайняті вирішенням політичних та економічних проблем, декілька запізнювалися зі створенням нормативно-правової бази, що регламентувала функціонування громадських об'єднань і визначення сутності його діяльності. Перші суттєві кроки з визначення правових засад їхньої діяльності були зроблені ухваленням у червні 1992 р. Закону України “Про об'єднання громадян”. Згідно з цим Законом, об'єднанням громадян визнавалося добровільне громадське формування, створене на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і інтересів [5].

Усі об'єднання громадян, відповідно до цього Закону, незалежно від напрямку діяльності визначалися громадськими організаціями або політичними партіями. Хоча в даному нормативному акті і відзначалося, що його дія не поширюється на “релігійні, кооперативні організації, об'єднання громадян, що мають основною метою одержання прибутків, комерційні фонди, органи місцевого та регіонального самоврядування (в т. ч. ради і комітети мікрорайонів, будинкові, вуличні, квартальні, сільські, селищні комітети), органи громадської самодіяльності (народні дружини, товариські суди тощо), інші об'єднання громадян, порядок створення і діяльності яких визначається відповідним законодавством”. Отже, велика кількість громадських об'єднань виводилася за межі даного закону, при цьому його дія поширювалася на політичні партії, що значно утруднювало трактування багатьох позицій закону.

Між тим, ухвалення даного закону мало безліч позитивних моментів, одним з яких було визначення чіткого переліку прав об'єднань громадян. Так, згідно з цим законом, об'єднання громадян отримували право:

- виступати учасником цивільно-правових відносин;
- представляти і захищати свої законні інтереси та законні інтереси своїх членів (учасників) у державних та громадських органах;
- брати участь у громадській діяльності, проводити масові заходи (збори, мітинги, демонстрації тощо);
- одержувати від органів державної влади і управління та органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для реалізації своїх цілей і завдань;
- вносити пропозиції до органів влади і управління;
- розповсюджувати інформацію і пропагувати свої ідеї та цілі в тому числі через власні створені засоби масової інформації;

– створювати установи та організації, засновувати підприємства, необхідні для виконання статутних цілей.

Важливим кроком становлення і розвитку громадських об'єднань в Україні стало ухвалення в 1996 р. Конституції України, статтею 36 якої закріплено право громадян на свободу об'єднання (асоціацій) [1]. Наступного року було ухвалено Закон України “Про благодійництво та благодійні організації” [17], “Про професійних творчих працівників та творчі спілки” [8], у 1998 р. – “Про молодіжні та дитячі громадські організації” [4], у 2001 р. – “Про політичні партії” [7] та “Про органи самоорганізації населення” [6], які регламентували діяльність окремих громадських рухів.

14 вересня 2000 р. Указом Президента України № 1072/2000 було схвалено Програму інтеграції до Європейського Союзу. У Розділі 2 цієї програми, якій було присвячено забезпеченню демократії і верховенства права в Україні, вказувалося, що з метою сприяння побудові в Україні громадянського суспільства за схемою співробітництва “державні установи – недержавні організації” необхідно найближчим часом “здійснити комплекс заходів, спрямованих на розвиток відносин та популяризацію ефективності відносин з громадськими організаціями, створення сприятливого клімату для існування громадянського суспільства” [15]. Певні кроки в цьому напрямі таки було зроблено.

Велику роль у правовій регламентації діяльності громадських об'єднань став ухвалений у 2003 р. Цивільний Кодекс України [13]. Статтею 15 цього Кодексу встановлено, що кожна особа має право на захист свого права або інтересу, які не суперечать загальним засадам цивільного законодавства. Об'єднання громадян в цьому нормативному акті визнавалися однією з форм *непідприємницьких товариств*, які не мають на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками. Об'єднання громадян, згідно з Цивільним кодексом, зобов'язали мати своє найменування, яке містило б інформацію про їх організаційно-правову форму.

Згідно з Цивільним Кодексом України, право участі в товаристві визнавалося особистим немайновим правом, яке не могло передаватися іншій особі. Кодекс також визначив, що засновники товариства не повинні брати безпосередньої участі в управлінні організацією. У ній обов'язково має створюватися правління. Установчий акт (яким зазвичай є Статут) може передбачати створення також інших органів, визначати порядок формування цих органів та їх склад.

Відмітимо, що неабиякий вплив на визначення засад діяльності громадських об'єднань учинив і ухвалений також на початку 2003 р. Господарський Кодекс України. У Главі 5 “Некомерційна господарська діяльність” та декількох статтях вживаються терміни “*некомерційне підприємство*”, “*благодійні організації*”, “*неприбуткові організації*”. Згідно з цим кодексом, діяльність усіх об'єднань громадян є “господарською” і повністю підпадає під регулювання Господарського кодексу та законів, що будуть прийняті у його розвиток.

Загалом, аналізуючи стан функціонування організацій “третього сектора” в Україні, станом на початок 2010 р., можна було би виділити такі основні проблеми:

- неузгодженість законодавства, особливо термінів, що характеризують сутність та діяльність громадських об’єднань (зокрема, громадські, непідприємницькі та неприбуткові організації);
- слабка фінансова та матеріальна база громадських об’єднань, що зумовлено відсутністю законодавчих умов для залучення коштів своїх членів та пожертвувань, ведення власної господарської діяльності (зокрема надання платних послуг) та слабка державна підтримка;
- складна процедура реєстрації, звітності й припинення діяльності;
- неопрацьованість механізмів державної підтримки діяльності “третього сектора”, наприклад, державних грантів держави для виконання на конкурсній основі необхідних суспільству робіт, особливо в соціально-гуманітарній сфері;
- відсутність механізмів закріплення участі громадських інститутів у цивілізованих формах лобіювання;
- недостатня участь у врегулюванні відносин між найманими працівниками, роботодавцями та державою;
- неузгодженість форм впливу громадських об’єднань на процес ухвалення та реалізації державно-управлінських рішень.

Щодо останньої тези, то варто зазначити, що протягом останніх семи років спостерігалася тенденція інституціоналізації впливу громадськості на державну та регіональну політику.

Так, 31 липня 2004 р. Президент України Л. Кучма видав Указ “Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики”. Цим Указом органам виконавчої влади було доручено проводити регулярні консультації з громадськістю щодо проектів нормативно-правових актів, які стосуються прав, свобод і законних інтересів громадян, проектів державних програм економічного і соціального розвитку України та проектів регіональних програм соціально-економічного та культурного розвитку, інформації про хід їх виконання; звітів про виконання державного та місцевих бюджетів; інформації про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади. Для координації заходів щодо проведення консультацій з громадськістю та моніторингу врахування громадської думки, при органах виконавчої влади було доручено утворити консультативно-дорадчі органи – громадські ради. Між тим, організаційне оформлення статусу та повноважень цих рад відбулося лише через шість років.

15 вересня 2005 р. Президент України В. Ющенко підписав Указ “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” [13]. Метою цього Указу визнавалося налагодження ефективних механізмів партнерства держави з інститутами громадянського суспільства, вдосконалення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечення її прозорості та відкритості.

Відповідно до цієї мети Президент доручав:

- запровадити практику проведення щорічних Президентських слухань як постійно діючого механізму громадських консультацій, оцінки діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

- запропонувати інститутам громадянського суспільства в ході підготовки та проведення щорічних Президентських слухань оприлюднювати Національні доповіді зі стратегічно важливих питань соціально-економічного розвитку держави і громадянського суспільства, налагодження партнерства між державою та суспільством, зміцнення засад демократії в Україні, боротьби з корупцією, забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів державної влади.

Кабінету Міністрів України Президент доручав:

- підготувати та подати до 1 січня 2006 р. пропозиції щодо:

- забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, зокрема формування нових вимог до діяльності таких органів, запровадження здійснення громадського контролю за їх діяльністю та участі громадян у прийнятті ними рішень;

- підвищення кваліфікації державних службовців, насамперед оволодіння ними навичками якісного та ефективного спілкування, організації та забезпечення консультацій з громадськістю, участі заінтересованих сторін у виробленні та прийнятті рішень;

- удосконалення законодавства з питань реєстрації та діяльності об'єднань громадян, зокрема забезпечення безпосередньої їх участі в процесі формування та реалізації державної політики.

Між тим, зазначені доручення до 1 січня 2006 р. так і не були виконані. Єдиним важливим кроком щодо реалізації цього Указу стала Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2006 р. № 1065 [9], якою визначалося, що до складу колегії місцевої держадміністрації за пропозицією громадських організацій, творчих спілок, підприємств, наукових установ та інших організацій можуть бути включені їх представники....

5 листопада 2008 р. Кабінетом Міністрів України була ухвалена постанова № 976 “Про затвердження Порядку сприяння проведенню *громадської експертизи* діяльності органів виконавчої влади” [10]. Ця постанова стала важливим документом, що мала поширювати вплив громадськості на прийняття державно-управлінських рішень.

Як зазначалося в постанові, громадська експертиза діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства оцінки діяльності органів виконавчої влади, ефективності прийняття і виконання такими органами рішень, підготовку пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх урахування органами виконавчої влади у своїй роботі. У цьому порядку під інститутами громадянського суспільства розумілися громадські організації, професійні та творчі спілки, організації роботодавців, благодійні і релігійні організації, органи самоорганізації

населення, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи, легалізовані відповідно до законодавства.

У постанові зазначено, що орган виконавчої влади сприяє інституту громадянського суспільства у проведенні громадської експертизи в разі надходження від нього письмового запиту.

Як зазначено в цій постанові, що є чинною і досі, орган виконавчої влади після надходження від інституту громадянського суспільства письмового запиту щодо проведення громадської експертизи:

1) видає в тижневий строк наказ (розпорядження) про проведення такої експертизи і заходів, пов'язаних з підготовкою матеріалів, із зазначенням прізвища, ім'я, по батькові та посади особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за забезпечення взаємодії з інститутом громадянського суспільства, зміст якого доводить до відома інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи, протягом трьох днів з моменту його видання;

2) утворює в разі потреби робочу групу для підготовки матеріалів із залученням представників інституту громадянського суспільства, що ініціює проведення громадської експертизи;

3) розміщує в тижневий строк інформацію про надходження запиту щодо проведення громадської експертизи та заходи, здійснені органом виконавчої влади з метою сприяння її проведенню, на власному веб-сайті;

4) подає інституту громадянського суспільства матеріали або завірені в установленому порядку їх копії з урахуванням вимог та строку, визначених Законом України “Про інформацію”.

У Порядку вказується, що посадові особи органу виконавчої влади не повинні перешкоджати проведенню громадської експертизи та втручатись у діяльність інституту громадянського суспільства, пов'язану з її проведенням.

Пропозиції, підготовлені інститутом громадянського суспільства за результатами проведеної громадської експертизи, повинні враховуватися органом виконавчої влади під час підготовки програм соціально-економічного розвитку, державних цільових та регіональних програм, формування бюджетів відповідного рівня, вирішення питань поточної діяльності.

Вагомим кроком щодо розширення прав громадських об'єднань стало ухвалення Кабінетом Міністрів України 3 листопада 2010 р. постанови № 996 “Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики” [12], в якій затверджувався Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Цей документ визначив основні вимоги до організації і проведення органами виконавчої влади консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики. Так, зокрема, постанова зобов'язувала органи виконавчої влади в обов'язковому порядку проводити консультації з громадськістю у формі публічного громадського обговорення щодо:

– проєктів нормативно-правових актів, що мають важливе суспільне значення і стосуються конституційних прав, свобод, інтересів і обов'язків

громадян, а також актів, якими передбачається надання пільг чи встановлення обмежень для суб'єктів господарювання та інститутів громадянського суспільства, здійснення повноважень місцевого самоврядування, делегованих органам виконавчої влади відповідними радами;

- проектів державних і регіональних програм економічного, соціального і культурного розвитку, рішень стосовно стану їх виконання;
- звітів головних розпорядників бюджетних коштів про їх витрачання за минулий рік.

При цьому, затвердженням Порядком визначалося, що публічне громадське обговорення передбачає організацію і проведення:

- конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей з громадськістю;
- теле- або радіодебатів, інтернет-конференцій, електронних консультацій.

Також цією постановою затверджувалося Типове положення про громадську раду при міністерстві, іншому центральному органі виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, обласній, Київській та Севастопольській міській, районній, районній у м. Києві та Севастополі державній адміністрації. Так, зокрема, зазначалося, що Громадська рада є постійно діючим колегіальним виборним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Основними завданнями громадської ради визначалися:

- створення умов для реалізації громадянами конституційного права на участь в управлінні державними справами;
- здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади;
- сприяння врахуванню органом виконавчої влади громадської думки під час формування та реалізації державної політики.

Відповідно до покладених на них завдань, громадські ради повинні:

- 1) готувати та подавати органу виконавчої влади, при якому вони утворені, пропозиції до орієнтовного плану проведення консультацій з громадськістю, а також щодо проведення консультацій, не передбачених таким планом;
- 2) готувати та подавати органу виконавчої влади пропозиції щодо організації консультацій з громадськістю;
- 3) подавати органу обов'язкові для розгляду пропозиції щодо підготовки проектів нормативно-правових актів з питань формування та реалізації державної політики у відповідній сфері, удосконалення роботи органу;
- 4) проводити відповідно до законодавства громадську експертизу та громадську антикорупційну експертизу проектів нормативно-правових актів;
- 5) здійснювати громадський контроль за врахуванням органом пропозицій та зауважень громадськості, а також дотриманням ним нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання та протидію корупції;

6) інформувати в обов'язковому порядку громадськість про свою діяльність, прийняті рішення та їх виконання на офіційному веб-сайті органу та в інший прийнятний спосіб;

7) збирати, узагальнювати та подавати органу виконавчої влади інформацію про пропозиції громадських організацій щодо вирішення питань, які мають важливе суспільне значення;

8) організовувати публічні заходи для обговорення актуальних питань розвитку галузі чи адміністративно-територіальної одиниці;

При цьому громадським радам було надано право:

1) утворювати постійні та тимчасові робочі органи (правління, секретаріат, комітети, комісії, експертні групи тощо);

2) залучати до роботи ради працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, представників вітчизняних та міжнародних експертних і наукових організацій, підприємств, установ і організацій (за згодою їх керівників), а також окремих фахівців;

3) організовувати і проводити семінари, конференції, засідання за круглим столом та інші заходи;

4) отримувати в установленому порядку від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для забезпечення діяльності ради;

5) отримувати від органу проекти нормативно-правових актів з питань, що потребують проведення консультацій з громадськістю.

Членам громадської ради надавалося також право доступу в установленому порядку до приміщень, в яких розміщений орган виконавчої влади.

Постанова № 996 визначала, що до складу громадської ради можуть бути обрані представники громадських, релігійних, благодійних організацій, професійних спілок та їх об'єднань, творчих спілок, асоціацій, організацій роботодавців, недержавних засобів масової інформації та інших невідприємницьких товариств і установ, легалізованих відповідно до законодавства України. При цьому узагальнено всі вищезазвані організації називалися інститутами громадянського суспільства. Отже, таким чином термін “інститути громадянського суспільства” був використаний ще в одному важливому нормативному документі.

Отже, ухвалення постанови № 996 сприяло інституціоналізації участі громадських об'єднань у формуванні і реалізації державної політики, але їхній правовий статус все одно залишався невизначеним, а вимоги щодо організації їх діяльності залишалися вкрай складними.

Відповідно до цього, вкрай актуальним стало ухвалення нового Закону, що регулював би діяльність інститутів громадянського суспільства. Робота над новим законом продовжувалася протягом останніх шести років.

І ось 22 березня 2012 р. Верховна Рада України ухвалила новий Закон “Про громадські об'єднання” [3]. Зазначимо, що закон вносився у Верховну Раду під назвою “Про громадські організації” (реєстр. № 7262-1) і був зареєстрований у Верховній Раді 1 листопада 2010 р. З того часу до проекту було внесено понад 200 поправок, включаючи і саму назву.

Відповідно до закону, громадським об'єднанням стало називатися добровільне об'єднання фізичних осіб та (або) юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. У законі також пропонується нове визначення понять “громадська організація” і “громадська спілка”. Так, зокрема, громадською організацією в цьому законі називається громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи. А громадською спілкою – громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи.

При цьому сфера дії закону не поширюється на політичні партії.

Також у Законі уточнено вимоги до змісту установчих документів відповідно до рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо правового статусу неурядових організацій в Європі та Європейського суду з прав людини. Однією з новел законопроекту є підхід до діяльності громадських організацій без обмежень за територіальною ознакою (тобто без поділу громадських організацій на місцеві, всеукраїнські та міжнародні), що дасть можливість громадським організаціям визначати територію своєї діяльності та вільно здійснювати статутну діяльність на всій території України без ререєстрації.

Документом також установлюється, що реєстрація громадських об'єднань здійснюється безоплатно, а плата справляється за внесення змін до статуту, видачу дубліката оригіналу свідоцтва про реєстрацію чи статуту громадського об'єднання. Обмежено підстави відмови в реєстрації громадських об'єднань та скорочено термін їх реєстрації до семи робочих днів; громадські організації і громадські спілки можуть здійснювати діяльність як юридичні особи приватного права, так і без статусу юридичної особи.

Можна відмітити, що в Законі прописані достатньо конкретні демократичні механізми взаємодії громадських об'єднань з державою. Так, законопроект передбачає нову концепцію легалізації громадських організацій, що дозволить уникнути тривалої та обтяжливої подвійної реєстрації. Зокрема, Міністерство юстиції України здійснюватиме:

- акредитацію осередків іноземних неурядових (громадських) організацій, зареєстрованих згідно з законодавством інших держав;
- підтвердження статусу “всеукраїнських” для громадських організацій;
- ведення єдиного реєстру громадських (неурядових) організацій.

Територіальні органи Міністерства юстиції України здійснюватимуть експертизу установчих документів інших громадських організацій, що легалізуються як шляхом *державної реєстрації*, так і *шляхом повідомлення про їх заснування* за місцезнаходженням відповідної громадської організації. Державна реєстрація громадських організацій як юридичних осіб здійснюється на загальних засадах після проведення експертизи установчих документів територіальними органами Міністерства юстиції.

Законом пропонується здійснювати спеціальні контрольні повноваження виключно під час правової експертизи установчих документів громадських організацій та змін до установчих документів, а також за рішеннями адміністративних судів. Це дозволить запобігти втручання державних органів у діяльність громадських організацій.

Істотно розширені і права громадських об'єднань. Стаття 21 визначає, що громадські об'єднання зі статусом юридичної особи мають право:

1) бути учасником цивільно-правових відносин, набувати майнові і немайнові права відповідно до законодавства;

2) здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню;

3) засновувати з метою досягнення своєї статутної мети (цілей) засоби масової інформації;

4) брати участь у здійсненні державної регуляторної політики відповідно до Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності”;

5) брати участь у порядку, визначеному законодавством, у роботі консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, що утворюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування для проведення консультацій з громадськими об'єднаннями та підготовки рекомендацій з питань, що стосуються сфери їхньої діяльності.

У Законі констатується, що громадське об'єднання зі статусом юридичної особи, створена ним юридична особа (товариство, підприємство) може бути виконавцем державного замовлення.

Стаття 23 визначає, що громадські об'єднання зі статусом юридичної особи мають право на фінансову підтримку за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів відповідно до закону.

Окремо слід відзначити, що згідно з новим законом громадське об'єднання зі статусом юридичної особи для виконання своєї статутної мети має право володіти, користуватися і розпоряджатися коштами та іншим майном, яке відповідно до закону передане такому громадському об'єднанню його членами (учасниками) або державою, набуте як членські внески, пожертвоване громадянами, підприємствами, установами та організаціями, набуте в результаті підприємницької діяльності такого об'єднання, підприємницької діяльності створених ним юридичних осіб (товариств, підприємств), а також майном, придбаним за рахунок власних коштів, тимчасово наданим у користування (крім розпорядження) чи на інших підставах, не заборонених законом.

Загалом, право громадських об'єднань зі статусом юридичної особи самостійно заробляти кошти, реалізуючи власні послуги або продукцію, а отримані кошти використовувати для підтримки статутної діяльності або

інвестувати в розвиток організації, є “історичним проривом” для громадянського суспільства.

Законом також уточнено вичерпний перелік підстав для ліквідації (розпуску) громадських організацій.

Отже, можна констатувати, що новим законом передбачено:

- надання юридичним особам права об’єднуватися для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів;
- надання громадським організаціям права діяти на всій території України;
- спрощення державної реєстрації громадських об’єднань;
- приведення положень щодо контролю за діяльністю громадських об’єднань до європейських стандартів;
- спрощення ведення громадською організацією господарської діяльності для реалізації статутних завдань.

Між тим, ухваленням цього закону діяльність щодо розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні не закінчилася.

Через 2 дні, 24 березня 2012 р. Президент України Віктор Янукович підписав Указ про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні [13]. Документ був підготовлений з метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку в Україні громадянського суспільства, запровадження ефективного механізму взаємодії його інститутів з органами виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Стратегія спрямована на утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави, запровадження громадського контролю за діяльністю влади та проведення регулярних консультацій із громадськістю з важливих питань життя суспільства і країни.

Відповідно до Стратегії, державна політика сприяння розвитку громадянського суспільства, зокрема, передбачатиме створення сприятливих законодавчих, фінансових, податкових та організаційних умов для утворення та функціонування інститутів громадянського суспільства, удосконалення процедур проведення місцевих референдумів, мирних зібрань, загальних зборів (конференцій), громадських слухань членів територіальної громади за місцем проживання. Стратегія також передбачає запровадження систематичних консультацій органів влади з громадськістю у процесі прийняття рішень, завчасного оприлюднення проектів відповідних актів на офіційних веб-сайтах цих органів.

У документі, крім того, йдеться про запровадження єдиного порядку розподілу коштів для державної фінансової підтримки програм та проектів інститутів громадянського суспільства на конкурсній основі.

Протягом останніх років правові засади діяльності громадських організацій в Україні значно покращилися. Між тим, і до сьогодні в чинних законодавчих актах відбувається невідповідність між термінами, що вживаються для визначення їхнього правового статусу. Виходячи з цього, в майбутньому доцільним є ухвалення спеціального Кодексу, який би об’єднував

усі існуючі законодавчі акти, якими визначаються засади діяльності інститутів громадянського суспільства та їх відносин з органами влади в Україні.

Також з метою розвитку громадянського суспільства в Україні, органи державної влади найближчим часом мають зосередитися на такому:

– збільшенні кількості членів громадських об'єднань (це можливо завдяки реалізації спеціальних державних програм, спрямованих на пропагування активної участі в діяльності громадських об'єднань і роз'яснення пов'язаних з цим переваг);

– розвитку матеріальної бази громадських об'єднань (через реалізацію механізмів державного замовлення, грантів та надання державної підтримки).

– реалізації освітніх програм для організацій “третього сектора”, щодо роз'яснення їх прав та можливостей брати участь у реалізації державної політики.

Література:

1. Конституція України : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с.

2. Про благодійництво та благодійні організації : Закон України від 16 вересня 1997 р. № 531/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 46. – Ст. 292.

3. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 р. № 4572-VI. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4572-17/pril1330410720257341>.

4. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 1 грудня 1998 р. № 281-XIV // ВВР України. – 1997. – № 52. – Ст. 312.

5. Про об'єднання громадян : Закон України від 16 червня 1992 р. № 2460-XII // ВВР України. – 1992. – № 34. – Ст. 504.

6. Про органи самоорганізації населення : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2625-III // ВВР України. – 2001. – № 48. – Ст. 254.

7. Про політичні партії : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // ВВР України. – 2001. – № 23. – Ст. 118.

8. Про професійних творчих працівників та творчі спілки : Закон України від 7 жовтня 1997 р. № 554/97-ВР // ВВР України. – 1997. – № 52. – Ст. 312.

9. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 11 грудня 1999 р. № 2263 і від 2 жовтня 2003 р. № 1569 : постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня № 1065. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1065-2006-p>.

10. Про затвердження Порядку сприяння проведенню громадської експертизи діяльності органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 р. № 976. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/976-2008-p>.

11. Про Порядок залучення представників громадських організацій до спостережень за зміною цін і тарифів на товари та послуги, що реалізуються населенню, і рівнів заробітної плати працівників галузей економіки : постанова Кабінету Міністрів України від 15 січня 2005 р. № 39. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/39-2005-p>.

12. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики : постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-п>.

13. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 15 вересня 2005 р. № 1276/2005. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1276/2005>.

14. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації : Указ Президента України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/212/2012>.

15. Про Програму інтеграції до Європейського Союзу : Указ Президента України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000>

16. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // ВВР України. – 2003. – № 18; № 19-20; № 21-22. – Ст. 144.

17. Декларація про державний суверенітет України // ВВР України. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

18. Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій : Наказ Державної податкової адміністрації від 24 січня 2011 р. № 37. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0161-11>.

19. Про затвердження Порядку визначення структури ознаки неприбуткових установ (організацій) : Наказ Державної податкової адміністрації від 3 липня 2000 р. № 355. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0451-00>.

20. Рішення Європейського суду з прав людини по Справі “Корецький та інші проти України” (Заява № 40269/02)” від 3 квітня 2008 р. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/doc/?code=974_446.

21. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // ВВР України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.

Надійшла до редколегії 12.06.2012 р.